

Рецензия

за дисертацията на Георги Гочев

„Щастие и промяна: разбирането за благополучие

в старогръцката литература до епохата на елинизма“

от доц. д-р Морис Фадел,

Нов български университет

Дисертацията на Георги Гочев „Щастие и промяна: разбирането за благополучие в старогръцката литература до епохата на елинизма“ се състои от въведение, шест глави, заключение, библиография и приложение – текстът „Щастието като ситуация (Епикур, Марк Аврелий и Жан-Жак Русо)“. Със своите 249 страници тя удовлетворява напълно изискванията за обем на докторска теза.

Едно от най-силните достойнства на текста е, че той не се ограничава само до това да бъде историко-филологическо проучване на определени теми в старогръцката литература, което е самодоволно затворено в своите времеви и лингвистични граници. Текстът се опитва да надскочи рамките на литературната фикция и философското обобщение, за да ни каже нещо за самите нас. Защото щастието, промяната и благополучието са въпроси, които в равна степен вълнуват древните гърци, но и нас, особено нас като хора, на които от медиите и масовата култура постоянно се внушава колко важно е да сме успешни в живота, да се променяме според изискванията на контекстите, в които пребиваваме, да се стремим към щастие и благополучие.

Въведението прави точно това – да потърси отношението между разбирането за щастие и благополучие на съвременния западен човек, формирано в епохата на Просвещението, и възгледите на древните гърци. Във въведението също така ясно са очертани изследователските модели, използвани в работата (сред тях се открояват идеите на Богдан Богданов) и речникът, с който ще оперира текста. Изобщо едно от нещата, които харесвам в дисертацията, е нейния стремеж към яснота, без това да значи еднозначност и загърбване на противоречията. Текстът не се държи надменно към своя читател, за разлика от много други работи в областта на класическите филологии - той не иска да впечатлява с наукообразен език и ерудиция, а да говори по въпроси, които могат да интересуват и хората, които нямат специални познания по старогръцка култура.

Първа глава се спира на епическата традиция. Анализът, който докторантът осъществява на поемите на Омир и Хезиод съчетава високото ниво на осведоменост върху контекста на произведенията – митологичен и исторически – и умението за вглеждане в детайла на текста. Всъщност това съчетаване е определило и сложната гледна точка на докторанта към произведенията: те са мислени като раздвоени между участието си в обществата, които ги възприемат като актуален елемент от своя живот, и литературната автономност. Сложно са мислени и благополучието и щастieto. На моменти анализът стига до едно многозначно разбиране за тези две понятия, което е по-близко до определени възгледи за тях днес, отколкото до публиката на древната епическа традиция. Например, когато в края на анализа на „Илиада“ в разрез с утвърденото разбиране за героичен епос се твърди, че поемата не завършва с абсолютно постигнато благополучие.

Втора глава ни среща с лириката. Внимателно е анализирана връзката между щастieto и любовта. Добре е представено любовното преживяване у Сафо, неговото

богатство и сложност. Fino е прокарано разграничението между сполуката и щастието у Пиндар. Интерес заслужава последната част на главата, където е анализирана ситуацията на човека в лириката и епоса. Тук се натъкваме на любопитното твърдение, че лириката не индивидуализира, което е в противовес на утвърденото в разбиранията за този жанр.

Следващата глава, посветена на атическата трагедия, продължава размисъла за човека в старогръцката литература. Георги Гочев търси едно динамично понятие за човек. В трагедията, която често изглежда статична и предвидима, той вижда неустановеността на човека. Човешкото същество е ту разумно, ту неразумно, ту следващо норма, ту нарушаващо я, подобно на Едип, „който в цялостното протичане на трагедията е и местен тиванец, и чужденец, и цар, и нещастен просяк, и баща, и син“ (с. 113).

В разбирането си старогръцката литература, имплицитно заложено в работата, Г. Гочев не следва убеждението, че литературата на древните гърци има устойчиви жанрови граници. В глава четвърта, занимаваща се историческата проза на Херодот и Тукидид, той разглежда темата за това как един жанр присъства в друг. Анализиран е моделът на трагедията в произведенията на двамата автори. Интересни за мен в са размислите за прозаическия подход на Тукидид към трагедията, което показва, че, въпреки възможността за тяхното проблематизиране, жанровите граници все пак са налице.

В пета глава на дисертацията, коментираща възгледите на Платон за щастието, пък е видяна друга възможност за диалог между жанровете: „Пирът“ е сравнен с трагедия, епическо произведение и с лириката на Сафо. В тази глава, както и в следващата, ангажирана с Аристотеловата етика, бих открил две идеи, които ми се струват плодотворни. В анализа на Платоновото мислене Г. Гочев обръща внимание на

особеното отношение между човека и света: „Светът прилича на човека по това, че е съставен от части, които изпълняват различни функции, допълващи се взаимно. Но по отношение на целостта, която образуват тези части, и начина, по който те се управляват едни други, светът никак не прилича на човешко същество“ (с. 149-150). А в размисъла за наследството на Аристотел той подчертава парадоксалността на щастието по отношение на връзката между човека и общността: „...Щастието създава особен парадокс, свързан с определянето на това, което е човекът. От една страна, както видяхме, според Първа книга на “Никомахова етика” щастието е благо, към което човекът се стреми именно като човек. От друга страна, осъществяването на щастието в степента, която се описва в Десета книга, води до транспозиция на човешката същност и оспорване на един от основните белези на човешкото съществуване: неговият колективизъм“ (с. 191).

В приложението към дисертацията, правещо интересни аналогии между Русо и антични философски мислители, се търси отношението между речта и чувството. Изненадващо Г. Гочев твърди, че речта може да достигне до силното чувство именно поради своята многозначност.

Авторефератът вярно отразява приносите и съдържанието на дисертацията.

Дисертацията представя комплексен, разпрострян върху различни жанрове и традиции, поглед върху старогръцката култура, чиято аргументативна база заслужава уважение. Апелирам към това научното жури да присъди на Георги Гочев образователната и научната степен „доктор“.

07. 02. 2019

.....

(М. Фадел)